શ્રીગોકુલેશ પાઠશાળા

અંક ૧૩

ફાગણ સુદ ૧૧, ૨૦૬૪,

આમલની એકાદશી વ્રત

(કુંજ એકાદશી)

શ્રીવલ્લભકુલભૂષણ સકલ શાસ્ત્ર શ્રુતિધાર,
વકતા કર્તા રક્ષક શિક્ષક ધર્મ સુચાર.
શ્રીસુરેશપ્રભુ એક જે શ્રીગોકુલ ઘરના ધણી,
રાખી સૃષ્ટિને નિજચરણે, ધરી સિદ્ધાંતની છડી.

સર્વ શ્રીગોકુલેશચરણશરણાનુરાગી સમાજ,

જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ,

શ્રીગોકુલેશ પાઠશાળા આપ સર્વે શ્રીગોકુલેશચરણશરણાનુરાગી સમાજ ને હોળી ની વધાઇ પાઠવી રહ્યાં છે. નવીન રંગો સાથે આપણું જીવન પણ સત્સંગના માધ્યમથી હોળી સમાન થઇ જાય, એવા શુભાશય સાથે આ અંક શ્રીગુરુચરણોમાં સમર્પી આપસૌને માર્ગીય લાભ પ્રાપ્ત થાય. આ એકજ એવો ઉત્સવ છે, જે ઉત્સવમાં સૌ નિજ-ભક્તો પોતાના સ્વામીને ગાળો આપી શકે. લડી શકે. પણ તે લડવું પણ કેવું છે ? તે પ્રેમ ભર્યુ, શ્રીપ્રભુના દર્શનાતુરી નેત્રને માટે.

વન આયૌ છેલા હોરી કૌ ।।

મલ્લ કાછ્યું સિંગાર બન્યો હૈ યાકે ફેંટા સીસ મરોરી કો ।। ૧ ।।

સોંધે સન્યો ઉપરેના સોહત યાકે માથે બૈદા રોરીકો ।।

પરષોત્તમ પ્રભુ કુંવર લાડિલો યહ રિજવાર કિશોરી કો ।। ૨ ।।

આ અંકમાં હવે આપણે મંગલાચરણનો એક નવીન લેખ પણ સમાવેશ કર્યો છે. તો હમેશાની જેમ આ અંકમાં શ્રીગુરુજીના વચનામૃતને શ્રીગુરુશિક્ષા નામે પ્રકટ કરી રહ્યા છીએ. આપ સર્વેને શ્રીગોકુલેશ પાઠશાળા વતી શ્રીગુરુચરણ શ્રીચતુર્થપીઠાધીશ્વર પૂજ્યચરણ ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીના જન્મદિવસની આગમ વધાઇ. ફાગણ વદ ૧૦ના શુભ દિવસ. જેને સર્વે સેવક-વૈષ્ણવોએ નોંધ લેવી. આપશ્રીનો જન્મદિવસ શ્રીમદ્ ગોકુલમાં ઉજવાશે.

સૌને ફરીથી વધાઇ.

ભાવત્ક

દાસ ગોપાલ (વડોદરા), રાજેન્દ્રભાઇ કડકીયા (યુ.એસ.એ)

।। શ્રીગોકુલેશો જયતિ ।।

ગુરુ શિક્ષા - ૬

સ્વાભિમાન- ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રી

અંતઃકરણ, મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ અને અહંકારના સ્વરૂપ વિશે વિસ્તારથી સમજ મેળવવી જરૂરી છે. ચાલો, આપણે કાંઈક સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ.

અંતઃકરણના અધ્યાસો અને એ અધ્યાસોની નિવૃત્તિ, એની આપના માર્ગમાં શું વ્યવસ્થા છે, તે આપણે સમજવું જોઈએ. આપણા સંપ્રદાયમાં આને વૃત્તિઓ કહેવામાં આવે છે.

અંતઃકરણ ચતુષ્ટય, એટલે અંતઃકરણના ચાર પાસા. એટલે બીજા શબ્દોમાં આપણે અંતઃકરણ ચતુષ્ટયને વૃત્તિ ચતુષ્ટયાત્મક પણ કહીએ છીએ. વૃત્તિ એટલે ક્રિયાશીલતા અથવા ચેષ્ટામાં આવવું, કાર્યરત થવું.

અંતઃકરણ ચતુષ્ટયથી આપણે જાણી શકીએ કે અંતઃકરણની ચાર પ્રકારની વૃત્તિઓ (કાર્યશીલતા) કહેવામાં આવી છે. વૃત્તિઓ વિભિન્ન હોય છે. ચાલો, આપણે તેને એક ઉદાહરણથી સમજવાનો પ્રયાસ કરીએ. પાવર હાઉસ એટલે વિદ્યુતઊર્જા-ગૃહથી વિદ્યુત ઊર્જા નીકળે છે. હવે આ જ્યારે બલ્બના ગોળામાંથી પસાર થાય, ત્યારે પ્રકાશ આપે છે. એવીજ રીતે પંખામાંથી પસાર થાય, ત્યારે હવા આપી ઠંડાક પ્રસરે. ધ્વનીયંત્ર એટલે કે રેડીયો, દુરદર્શનમાંથી પસાર થાય ત્યારે ધ્વની, ચિત્ર પ્રદાન કરે છે. એટલે આ ઉપરથી એમ સમજાય કે વિદ્યુતઊર્જા-ગૃહમાંથી જે વિદ્યુત ઊર્જા નીકળે છે, તેની વિદ્યુત તરંગો એક સરખી છે, પણ તેના કાર્ય અલગ-અલગ છે. તમારી પાસે તે વિદ્યુત તરંગોનું કાર્ય પ્રકાશ ના રૂપે, ઠંડાકના રૂપે, ધ્વની કે પછી ચલચિત્રના રૂપે, વગેરે વિભિન્ન રૂપે આવે છે. અંતે શું ? એક સરખી વિદ્યુત તરંગો.

વિદ્યુતઊર્જા-ગૃહથી જે વિદ્યુત થાય છે, તેને અલગ-અલગ માધ્યમ બદલવાથી તેના કાર્યો બદલાઈ જાય છે.

ચાલો, હજું માનવ વૃત્તિને વધુ ઉદાહરણથી સમજીએ. માનવ વૃત્તિના ઘણાં રૂપ-વિભાજનમાં અભિવ્યક્ત થાય છે. દા.ત. કાપડની દુકાને ગયા, ત્યાં દરેક રંગના જુદા જુદા માત્રા હોય છે, પીળો રંગ હોય, અથવા ગુલાબી રંગ હોય, તો તેના આસરે પીળા રંગમાં ૮-૧૦ રૂપ મળે, એવીજ રીતે ગુલાબી રંગમાં પણ, તત્-તત્ રૂપો મળે. વગેરે. બ્રહ્મપણ એવીજ રીતે અગણિત પાસાઓ વિહંગમ દૃષ્ટિથી અનુભવવામાં આવે છે. જો, રંગની માત્રામાં થોડોક ફેર-ફાર થાય એટલે દેખાવ-યોજના બદલાઇ જાય.

એટલે એકજ પ્રકારના વિદ્યુત તરંગો જુદા જુદા માધ્યમોમાં વહેંચાઇ જતાં પ્રકાશના રૂપમાં અથવા ગરમી કે ઠંડકના રૂપમાં અથવા તો ધ્વની, ચિત્રના રૂપમાં અનુભવાય છે.

આવીજ રીતે પરમાત્મા જે સચ્ચિદાનન્દ છે, એ સચ્ચિદાનન્દનું ચિત્ત પ્રધાન અંશ છે, તેજ ખરા અર્થમાં આ વિદ્યુતઊર્જા-ગૃહ છે. અને આજ વિદ્યુતઊર્જા-ગૃહથી જે ચેતના પ્રસરી-કાર્યરત થાય છે, તેજ ચેતના માનવના અહમ્, મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, અંતઃકરણ, જ્ઞાનેન્દ્રિય અને કર્મેન્દ્રિયનું નિયમન કરે છે.

આટલું બરોબર સમજી લ્યો. અને પછી આપણે આ માનવીય ચેતનામાંનો અહમ્‌ને જાણીએ.

અહમ્ :-

અહમ્ એ પરમાત્માની સૌથી નજીકની અભિવ્યક્તિ છે. ચેતનાનું સૌથી નજીકનું અભિવ્યક્તિ **અહમ્** છે. આપણે ટેપ-રેકોર્ડરનેં સાંભળીએ છીએ. ટેપમાંથી ધ્વની આવે છે. આ તેની કાર્યશીલતા છે. છતાંય તેમાં કંઇક ખૂટે છે. શું ? તે છે અહમ્. તે ટેપ-રેકોર્ડરમાં અહમ્ નથી.

પરમાત્માનો અંશ જીવાત્મા છે. એ જીવની અભિવ્યક્તિ અહમ્ છે. ખરા અર્થમાં આ અહમ્ શું છે ? અહમ્ એટલે કે આનન્દનો અંશ-આનન્દાંશ, આનન્દની અભિવ્યક્તિ છે. મૂળમાં જે અહમ્ છે. અસ્મિતા છે, તે તમારું અસ્મિ-સ્વ પણું છે, તે તમારું અસ્તિત્વ.

અસ્તિત્વ બે શબ્દોથી બનેલો છે. અસ્તિ-ત્વ, એટલે તમારું હોવાપણું, જે તમારુ હોવાપણું છે, તે ક્યાંથી અભિવ્યક્ત થાય છે. બસ, એવીજ રીતે અહમ્‌માં થાય છે. હવે આ અહમ્ ને બીજા બે શબ્દો થકી આપણે વધારે સારી રીતે સમજી શકીશું.

૧. અભિમાન, અને

૨. સ્વાભિમાન

બન્ને અભિમાન છે. પરન્તુ તમે જુઓ એક સ્વ વાળો અભિમાન છે અને બીજો સ્વ વગરનો અભિમાન છે. સ્વ - અભિમાન એટલે સ્વાભિમાન થયો. સ્વ વિનાનો અભિમાન એ તમારો વિકાર છે. સ્વાભિમાન જે છે એ તમારી ખુદ્દારી-સ્વમાન છે. જે લોકોમાં સ્વમાન નથી હોતી એ લોકો અભિમાની હોય છે. આ અભિમાન એક વિકૃતિ છે, વિકાર છે, બિમારી છે. અભિમાન એ સ્વસ્થતા નથી.

સ્વાભિમાન એ તમારી મૌલિકતા છે. તમારું મૂળપણું-તમારું હોવાપણું એ સ્વાભિમાન છે.

જે વ્યક્તિમાં સ્વાભિમાન ન હોય એ વ્યક્તિ કોઈ કામની નથી. અને જે અભિમાની હોય, એટલે કે સ્વાભિમાન વગરની, તે વ્યક્તિ બિમાર વ્યક્તિ (*બિમાર એટલે કોઈ શારિરક રોગ નહીં પણ માનસિક શિથિલતા-વર્તન*) છે એ કોઈ કામની વ્યક્તિ નથી. એ વ્યક્તિ પોતાને સમજી શકતી નથી, કેમકે એનો **સ્વ** એનાથી છૂટી ગાયો છે, એ પોતે નથી જાણતો કે તે કોણ છે!

બહાદુરશાહ ઝફરે એક સુંદર શેરમાં આ વાતને અભિવ્યક્તિ કરી છે.

झफर उसे इन्सा न कहीयेगा,

चाहे वो कैसाभी हो साहबो अहमो जकाम

जीसे ऐशमें यादे खुदा न रही,

जीसे तैशमें खौफे खुदा न रहा.

ઝફર એ માણસને માણસ ન ગણીશ, ભલે તે કેટલો પણ મોટો શાણો-જ્ઞાની હોય, કે ગમે તેટલો મોટો શ્રીમંત હોય, પણ એ મનુષ્ય કહેડાવવા યોગ્ય નથી, અને કયો મનુષ્ય કે જે પોતે વિલાસિતામાં ડૂબી જાય અને ઈશ્વરની સ્મૃતિ પણ ન રહે, જેનું અભિમાન એટલું વધી જાય, જે પરમાત્માને ન ગણકારે એ પણ માણસ કહેડાવવા યોગ્ય નથી. આ બન્ને વ્યક્તિનુ સ્વ ખોવાઇ ગયું છે. અભિમાન તો એમની પકડમાં છે પણ એમનું સ્વ ખોવાઇ ગયું છે. અને સ્વ માં જે આખું સમતોલ રહેલું છે. જેને સ્વનું જ્ઞાન હોય. એને જ પોતાના જીવપણાનો બોધ હોય કે હું દાસ છું અને એ મારો સ્વામી છે. સ્વામી અને સેવકપણાંનો સાચો બોધ કોને હોઇ શકે. સાચાપણામાં જેને સ્વાભિમાન હોય.

સ્વ - અભિ - માન

સ્વ એટલે પોતાનું, અભિ એટલે સંપૂર્ણ અને માન એટલે જ્ઞાન. જેને પોતાનું સંપૂર્ણ પણે જ્ઞાન હોય, એને સ્વાભિમાન કહેવાય. પોતે પોતાને સંપૂર્ણપણે જાણે છે કે તે કોણ છે, અને ક્યાંથી આવ્યો છે, કયાં કાર્ય હેતુ આવ્યો છે? એ જ જાણે છે, તે સાચી સ્વાભિમાની વ્યક્તિ છે.

અહમ્ એ બીલકુલ નજીકની અભિવ્યક્તિ છે. સ્વાભિમાન એટલે આપણે મૌલિકથી પણ સમજી શકાય. મૌલિક એટલે જેનો મૂળમાં ભાવ રહેલો છે, કે જે મૂળનો અભિવ્યક્ત કરે. મૂળ વસ્તુની જે સત્તા દર્શાવે છે એનું નામ મૌલિક, એટલે અહમ્ એ પરમાત્માના ચિદ્દાંશની મૌલિક અભિવ્યક્તિ છે.

અને ત્યાર બાદ ચિત્ત, મન અને બુદ્ધિ રહી. આ ચાર વૃત્તિ ચતુષ્ટય છે, તેમાં સૌથી પહેલાં અહમ્ ને સમજ્યો, જે ખૂબ જરૂરી છે. આખા દર્શન શાસ્ત્રનો ઈતિહાસ જોઇએ તો એમાં ઘણા બધા વિભિન્નતા મળે છે. જેમ બુદ્ધિ જેવા દાર્શનિકને જોઇએ તો એમના પણ દર્શનમાં જુઓ, બધા ચિકિત્સા પેલા અહમ્ની જ શોધી રહ્યા છે.

મૂળભૂત સમસ્યા શું છે – હોવા પણું.

એ હોવાપણાની ચિકિત્સા જ્યારે મહાત્મા બુદ્ધ જેવા સોધવા ગયા તો એમને ચિકિત્સાની વિભિન્નતા મળી, એટલે કે એ કંઇક ભિન્નતા શોધી શક્યા. એને વ્યવસ્થિત સંતુલન આપી શક્યા નહીં અને એમને જાહેર કર્યું કે આ જગતમાં બધું જ ક્ષણભંગુર છે. કંઇ પણ છેજ નહીં. વિનાશવાદી પ્રક્રિયા હતી, તેથી તેમને આમ જાહેર કર્યુ **નાહમ્**, હોવાપણું જેવી કાંઇ વસ્તુ છે જ નહીં. દરેક વસ્તુ ક્ષણમાત્ર ટકી રહી છે અને ખલાસ થઇ રહી છે એટલે એમને **નાહમ્** ની ભિન્નતા શોધી.

શ્રીશંકરાચાર્યજી જેવા દાર્શનીકે બીજી ભિન્નતા શોધી આપી. **સોહમ્** એટલે જે બ્રહ્મ છે તે હું છું - અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ, આ વાત જરાય એ ખોટી નથી. **સોહમ્** આપણને ભગવતી શ્રુતી પણ બતાવી રહી છે. પણ આ દર્શનમાં સમસ્યાં ક્યા આવી ? ભાષાની જે ગતિ છે, તે **વિષય (ઉદ્દેશ) અને પૂર્વગ્રહ (વિધેય)**ના હિસાબે ચાલે છે. એટલે ઉદ્દેશ અને વિધેય એટલે કે કાળી ગાય કે સફેદ ગાય એવો વાક્ય પ્રયોગ કરીએ કે, સફેદ ગાય, આ વાક્યમાં વિષય-ઉદ્દેશ છે ગાય અને વિધેય-પૂર્વગ્રહ છે સફેદ. હવે આપણે એવું કહેવા માંગતા હોઇએ કે દુનિયાની તમામ ગાયો સફેદ જ હોય છે ? તો આખો **વિષય (ઉદ્દેશ) અને પૂર્વગ્રહ (વિધેય)** નો સંબંધ બદલાઇ ગયો. એટલે જ્યાં સૂધી **સોહમ્**માં પરમાત્મા અંશી છે અને હું અંશ છુ અને હું અંશ હોવાને નાતે જો હું સોહમ્ કહું તો ત્યા સૂધી **વિષય (ઉદ્દેશ) અને પૂર્વગ્રહ (વિધેય)** નો નિયમ છે તે સચવાઇ રહ્યા છે.

પણ હું મારા અહમ્ની આહુતિમાં પરમાત્માની કે બ્રહ્મની આહુતિ આપી દઉં તો બધાજ સંબંધ બદલાઇ જાય. **હું જ બ્રહ્મ છું - અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ**, એટલે સોહમ્માં અંશ અ ને અંશીનો સંબંધ જળવાઇ રહ્યો હોય, સંતુલન જો જળવાઇ રહ્યુ હોય તો તો કાંઇ વાંધો નથી. પણ એ સંતુલન જો તૂટી જતું હોય અને ઉદ્દેશ વિધેય ભાવ જો બદલાઇ જતા હોય તો ઘોર અનર્થ થઇ જાય. આપણે એવું કહીએ કે કાળી ગાય એટલે દુનિયાની તમામ ગાય કાળી છે, તેવું જાહેર કરીએ તો અનર્થ થઇ જાય. એટલે આમાં શું બન્યું ? આજે સ ન્યાસીઓની પ્રક્રિયામાં જુઓ, કે પોતાના અહમ્ની જે આહુતિ છે. ધધકતા અહમ્ની આહુતિ તે બ્રહ્મમાં નાખી શક્યા નથી. પણ પોતાના અહમ્ની અગ્નિમાં એ બ્રહ્મની આહુતિને નાંખી દે છે. અને *અહમ્ બ્રહ્માસ્મિ* બની જાય છે. અહમ્ બ્રહ્માસ્મિનું આખો

સંબંધ તમે જુઓ અંશ અને અંશી કાંઇ જુદા નથી. અને એ રીતે કદાચ અંશને પણ બ્રહ્મ કહેવાય તો અંશને બ્રહ્મ કહેવામાં વાંધો નથી. પણ અંશ જ બ્રહ્મ છે. એવું કહેવું ઘોર અનર્થ થઇ જાય.

અહમ્ જે છે એ મૂળ અભિવ્યક્તિ છે.

..ક્રમશઃ

સંકલન :- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

ગુરુ કેવા

દિક્ષા-મંત્રગ્રહણ અધિકારી - ૩

ગુરુદેવ:- ગયા વખતે આપણે જે જોયું, તેનાથી આગળ વધીએ. ગૃહસ્થાશ્રમીએ પણ વૈષ્ણવી દીક્ષા લેવી જોઇએ. જુઓ શ્રીમદ્ ભાગવત ૭-૧૪-૨માં

गृहेष्ववस्थितो राजन्क्रिया: कुर्वन्यथोचिता: ।

वासुदेवायेणं साक्षादुपासीत महामुनीन् ।। २ ।।

અર્થ:- હે રાજન્! ગૃહસ્થાશ્રમીએ પોતાના આશ્રમને ઉચિત એવાં સંધ્યોપાસન પંચમહાયજ્ઞ વગેરે કર્મોને તેના ફલની આશા રાખ્યા સિવાય શ્રીગોકુલેશને અર્પણ કરી કરવાં તેમજ ભગવદ્ભક્તોની સેવા કરવી.

તેમજ શ્રીભાગવત ૧૧-૧૭-૪૨માં -

शोलोञ्छवृत्त्या परितुष्टचित्तो धर्मं महान्तं बिरजं जुषाण: ।

मय्यर्पितात्मा गृह एव तिष्टन्नातिप्रसक्त: समुपैति शान्तिम् ।। ४२ ।।

અર્થ:- શિલોંછવૃત્તિથી સંતોષ માનનારો, નિષ્કામપણે ધૈર્યપૂર્વક અતિથિ સત્કાર કરવો વિગેરે પોતાના ધર્મને સેવનારો, સ્ત્રીપુત્રાદિકમાં આસક્ત ન થઇને મારાજ ચિંતનમાં પરાયણ એવો ગૃહસ્થ વનવાસાદિકનો ક્લેશનો અનુભવ કર્યા

સિવાય ઘરમાંજ રહીને પણ મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. આ બન્ને શ્લોકમાં वासुदेवार्पणं साक्षात् તેમજ मय्यर्पितात्मा પદ ગૃહસ્થને સર્વ નિવેદન કરવાનો બોધ કરે છે. તેવું નિવેદન તો ભક્તિમાર્ગીય ગુરુદ્વારાજ થઇ શકે માટે ગૃહસ્થને પણ પુષ્ટિમાર્ગીય ગુરુ ને શરણે જવું અગત્યનું પ્રતીત થાય છે.

એમજ વાનપ્રસ્થાશ્રમના ધર્મમાં પણ શ્રીગોકુલેશ ભગવાને ભક્તિથીજ પોતાની પ્રાપ્તિ કહેલી છે. જેમકે શ્રીભાગવત ૧૧-૧૮-૧માં

वनं विविक्षुः पुत्रेषु भार्यां न्यस्य सहैब वा ।। १ ।।

ત્યાંથી વાનપ્રસ્થના ધર્મો આરંભીને શ્લોક ૯ માં કહ્યુ છે કે –

एवं चीर्णेन तपसा मुनिर्धमनिसंततः ।

मां तपोमयमाराध्य ऋषिलोकादुपैति माम् ।। ९ ।।

આ શ્લોકમાં मां तपोमयमाराध्य એમ પોતાનું આરાધન કર્યા પછી પોતાની પ્રાપ્તિ કહેલી છે તે આરાધન ભક્તિથીજ થઇ શકે છે, માટે વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં પણ ભક્તિની દ્રઢતા કરવાસારૂ ભક્તિમાર્ગીય ગુરૂશરણની જરૂર છે.

સન્યાસીને પણ સન્યસ્તના ધર્માચરણની સાથે ભગવદ્ભક્તિનું આચરણ કરવાનું વિધાન છે. જેમકે મહર્ષિ કાત્યાયને કહ્યું છે કે -

आत्मन्यग्रीन् समारोप्य धेदिमध्यस्थितो हरिम् ।

व्यात्वा हृदि त्वनुज्ञातो गुरुणा प्रैषभारभेत् ।।

તેમજ શ્રીભાગવત ૧૧-૧૯–૨૩ અને ૧૧-૧૯-૩૮

तस्मान्नियम्य पड्वर्गं मद्भावेन चरेन्मुनिः ।

विरक्तः क्षुल्लकामेभ्यो लब्ध्वात्मनि सुखं महत् ।। २३ ।।

दुःखोदर्केषु कामेषु जातनिर्वेद आत्मवान् ।

अजिज्ञासितमद्धर्मो गुरुं मुनिमुपाव्रजेत् ।। ३८ ।।

એમજ અત્રિસ્મૃતિમાં સન્યાસીના ધર્મો કહ્યા છે ત્યાં પણ કહ્યું છે કે :-

अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यापरिग्रहौ ।

भावशुद्धिः परे भक्तिः संतोषः शौचमार्जवम् ।।

आस्तिक्यं ब्रह्मसंस्पर्शः स्वाध्यायः समदर्शनम् ।

अनौद्धत्यमदोनत्वं प्रसादस्थैर्यमार्दवम् ।।

सस्नेहं गुरुशुश्रूषा श्रद्धा क्षान्तिर्दमः शमः ।।

આ શ્લોકમાં સન્યાસીના ધર્મો કહ્યા છે તેમાં કાત્યાન ઋષિએ સન્યાસ ગ્રહણ કરતી વખત વેદિના મધ્યમાં બેસીને શ્રીહરિનું ધ્યાન કરી પ્રૈષમંત્ર ગ્રહણ કરવાનું કહ્યું છે, તેમજ ઉપર લખેલા શ્રીમદ્‌ભાગવતના શ્લોકોમાં કહેલા સન્યાસીના ધર્મોમાં સર્વત્ર ભગવદ્‌ભાવ રાખી સન્યાસીને પૃથ્વી પર્યટન કરવાનું કહ્યુ છે અને જો ભગવદ્ધર્મ જાણેલા ન હોય તો મનનશીલ ગુરુની ઉપસત્તિ કરવાનું કહ્યુ છે, પાસે રહીને ટહેલ કરવાની આજ્ઞા મળે છે. તેમજ અત્રિસ્મૃતિના વાક્યોમાં પણ શુદ્ધભાવ, પરબ્રહ્મમાં ભક્તિ અને સ્નેહસહિત ગુરુશુશ્રૂષા કરવાનું કહ્યુ છે, તેથી સન્યાસાશ્રમમાં પણ ભક્તિ કરવાનું તેમજ ભક્તિની દ્રઢતા કરવા સારૂં પારંપરિક સત્સાંપ્રદાયિક ભક્તિમાર્ગીય વૈષ્ણવ ગુરુનો ઉપસત્તિ કરવાનું આવશ્યક જણાય છે.

નોંધ:- હવે આ જે દીક્ષાનું વર્ણન કરવામાં આવી રહ્યુ છે, તે પુષ્ટિમાર્ગીય દીક્ષા નથી. તેથી આપણે કોઈએ પણ આ દીક્ષા નું વિજ્ઞાન આપણે જાણવું જરૂરી છે, તે કેવળ આપણી જાણકારી સારુ લખેલ છે, જે સર્વે શ્રીગોકુલેશચરણ શરણાનુરાગી સેવક-વૈષ્ણવોએ નોંધ લેવી.

શિષ્ય :- ગુરુદેવ! આપશ્રીએ જે પ્રમાણે આજ્ઞા કરી તે પ્રમાણ વચનો દ્વારા એમ સિદ્ધ થાયકે વૈષ્ણવી દીક્ષા લીધા વગર શ્રીહરિ-શ્રીગોકુલેશ પ્રસન્ન થતાં નથી તેથી ગુરુપાસે જઇ ચારે વર્ણે તથા ચારે આશ્રમીએ વૈષ્ણવી દીક્ષા અવશ્ય લેવી જોઇએ, ત્યારે તે દીક્ષાનું સ્વરૂપ શું તે જાણવાની આકાંક્ષા રહે છે, તે આપશ્રી કૃપા કરી આજ્ઞા કરો?

ગુરુદેવ:- દીક્ષા લેવાનું સ્વરૂપ તંત્રમાં એવી રીતે વર્ણવેલું છે કે *મંત્રમાર્ગને અનુસારે ગુરુએ તે મંત્રની સિદ્ધિ મેળવેલી હોય જે સિદ્ધિને લઈને તે મંત્રના અધિષ્ઠાતા દેવ તે ગુરુને શુભાશુભ ફળ સ્વપ્નાદિ દ્વારા સૂચવતા હોય તે ગુરુ જો પોતાને સિદ્ધ થયેલ મંત્રની દીક્ષા આપે તો તે મંત્રની દીક્ષા કહેવાય છે.* તે દીક્ષા લેવાનો પ્રકાર નારદપંચરાત્રની વિજ્ઞાનોપનિષદ્ સંહિતાના સોળમાં પટલમાં કહેલ છે કે *જે શિષ્ય દીક્ષા લેવાને આવે તે શિષ્યને એક વર્ષસૂધી પોતાની પાસે રાખી શું કરવું અને શું ન કરવું, એવા ૪૦૦ નિયમ લખ્યા છે, તે નિયમોને શિખવે અને તે શિખ્યા પછી તે શિષ્યની ગુરુ પરીક્ષા લે ત્યાર પછી માઘ, ફાલ્ગુન, વૈશાખ વગેરે જે દીક્ષા લેવાના માસ કહ્યા છે તે માસમાં મોટો મંડપ કરી ધનનો લોભ છોડી દઈ અગ્નિનો કુંડ કરી ઘી તથા તિલનો હોમ કરી દીક્ષા આપે અને દીક્ષા થયા પછી ઉત્તરાંગ હોમ કરે:* આ પ્રમાણે દીક્ષા લઈ પોતાની પાસે જેટલું ધન હોય તેમાંથી અડધું ધન ગુરુને અર્પણ કરે એ પ્રમાણે દીક્ષાનો પ્રકાર કહેલો છે, તે પ્રકાર આજના સમયમાં બની શકે તેવો નથી તેથીજ સ્મૃત્યંતરમાં કહેલું છે કે युगे युगे हि दीक्षा स्यादुपदेशः कलौ युगे સત્યયુગાદિમાં દીક્ષાનું વિધાન છે પણ કલિયુગમાં તો ઉપદેશ લેવાનુંજ વિધાન છે માટે તે તે મંત્રોનો કલિયુગમાં તો ઉપદેશજ લેવો જોઈએ.

(...ક્રમશ:)

સંકલન :- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

સિદ્ધાંત રહસ્ય

..ગતાંકથી આગળ

શિષ્ય :- ગુરુદેવ! આપશ્રીની વાત તો સાચી, પણ એક શંકા થાય છે, આપશ્રી કૃપા કરીને સમાધાન કરશો, એવી વિનન્તિ. આપશ્રીના આગળના વચનો પ્રમાણે તો તે પણ સ્વિકારવું પડશે કે જ્ઞાનમાર્ગ વડે પણ દોષોની આત્યન્તિક નિવૃત્તિ થાય છે.

શ્રીમદ્ગીતામાં ભગવાન શ્રીગોકુલેશ સ્વયં આજ્ઞા કરે છે શુદ્ધ સત્વોન્નિષ્ઠ જ્ઞાન અગ્નિની જેમ કર્મોને ભસ્મ કરનારૂ છે -

यथैन्धांसि समिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन।

ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुते तथा।। (४/३७)

હે અર્જુન! જેમ પ્રજ્વલિત અગ્નિ ઈન્ધનને બાળી નાખે છે તેવી જ રીતે જ્ઞાનરૂપી અગ્નિ પણ સમ્પૂર્ણ કર્મોને બાળીને ભસ્મ કરી નાખે છે. શું મારી આ શંકા વ્યાજબી નથી? જો મારાથી કોઈ અપરાધ થયો હોય તો ક્ષમા કરશો!

ગુરુદેવ:- તારી શંકા યોગ્ય છે, અને જે જે પોતાની શંકા મનમાં ઉપજતી હોય, તેનું તો સમાધાન અવશ્ય લેવું જોઈએ. તો હવે સમજ. તાર પ્રશ્નનો ઉત્તર છે ના, કારણ કે જ્ઞાનમાર્ગની સાધ્યના બહુકાલ સાધ્ય હોવાથી તેના વડે આત્યન્તિક દોષનિવૃત્ત સમ્ભવ નથી. શ્રીમદ્ભાગવતના છઠ્ઠા સ્કન્ધમાં -

नाऽश्नतः पथ्यमेवान्नं व्याधयोऽभिभवन्तयुत।

एवं नियमकृद्राजन् शनैः क्षेमाय कल्पते।। (६/१/१२)

અર્થ:- જે મનુષ્ય સુપથ્યનું જ સેવન કરે છે તેને રોગો પોતાને વશ કરી શકતા નથી, એ જ રીતે હે પરિક્ષિત! જે મનુષ્ય નિયમોનું પાલન કરે છે તે ધીરે ધીરે પાપ-વાસનાઓમાંથી મુક્ત થઈને કલ્યાણપ્રદ તત્ત્વજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવામાં સમર્થ થાય છે. (૬-૧-૧૨). અહીં ત્રણ શ્લોક વડે પહેલાં પથ્ય અને અશનના દષ્ટાન્તથી અનેક ધીમે ધીમે સાધનોથી ક્ષેમશબ્દવાચ્ય જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ કહીને, અને બીજા શ્લોકમાં તે જ્ઞાનના સહકારક નવ પાસાઓ કહીને,

तपसा ब्रह्मचर्येण शमेन च दमेन च।

त्यागेन सत्यशौचाभ्यां यमेन नियमेन च।।१३।।

देहवाग्बुद्धिजं धीरा धर्मज्ञाः श्रद्धयान्विताः।

क्षिपन्त्यघं महदपि वेणुगुमिवानलः।।१४।।

અર્થ :- જેમ વાંસની ઝાડીમાં લાગેલી આગ બધા વાંસોને બાળી નાખે છે તેવીજ રીતે ધર્મજ્ઞ અને શ્રદ્ધાવાન ધીરમનુષ્ય તપસ્યા, બ્રહ્મચર્ય, ઇન્દ્રિયદમન, મનની સ્થિરતા, દાન, સત્ય, બહારની અને અંદરની પવિત્રતા તથા યમ અને નિયમ - આ નવ સાધનોથી મન, વાણી અને શરીર વડે કરાયેલાં મોટા મોટા પાપોને પણ નષ્ટ કરી દે છે. (૬-૧-૧૩/૧૪)

તેથી ઉપરોક્ત સ્થળો વિચારતા જો જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ જ અશક્ય જેવી હોય તો તેના વડે દોષનિવૃત્તિ તો ગગન-કુસુમ–સૌરભની જેમ છે અને કદાચ જો જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઇ પણ જાય તો પણ તેના સહકારી નવ પાસાઓ ઉત્પન્ન થવા અશક્ય છે. કર્મ અને જ્ઞાનની વાત થઇ ગયી, હવે ભક્તિથી દોષનિવૃત્તિ કેવી રીતે શક્ય છે તેનો વિચાર બાકી રહી જાય છે. તે કરીએ. શ્રીમદ્‌ભાગવતના છઠ્ઠા સ્કન્ધમાં કહેલું છે કે ભક્તિ પણ પાપનો નિવારણ કરે છે -

केचित्केवलया भक्त्या वासुदेवपरायणाः।

अघं धुन्वन्तिकात्स्न्येंन नीहारमिव भास्करः।। (६/१/१५)

અર્થ:- ભગવાનના શરણમાં રહેનારા ભક્તજનો, કે જેઓ વિરલ જ હોય છે તેઓ કેવળ ભક્તિ વડે જ પોતાનાં તમામ પાપોને એવી રીતે ભસ્મ કરી નાખે છે કે જેમ સૂર્ય ધુમ્મસને નષ્ટ કરી દે છે. (૬-૧-૧૫)

આ સન્દર્ભનો ખ્યાલ કરી એ તો આપને સમજાશે કે પ્રથમ શ્લોકમાં **કેચિત્** પદથી તે ભક્તિના અધિકારી જીવ દુર્લભ હોય છે તે બતાવ્યું. વળી, **કેવલયા** પદના પ્રયોગથી બતાવી રહ્યા છે કે જ્ઞાનને જેમ નવ પાસાઓની અપેક્ષા હોય છે તેમ અહીં ભક્તિના સન્દર્ભમાં ભક્તિને કોઈપણ સાધનના સાથની અપેક્ષા નથી. તેથી જ્ઞાન કરતાં ભક્તિમાં પ્રબળતા વધારે છે એવું સૂચવ્યું. **કાત્સ્ન્યેંન** પદનો પ્રયોગ કરી નીહાર અને ભાસ્કરના દૃષ્ટાન્તથી પાપનો નિર્મૂળ નાશ બતાવ્યો. જેમ જેમ સૂર્યનો તાપ વધે છે તેમ તેમ ધુંધ-ધુમ્મસ નિર્મૂળ નષ્ટ થઇ જાય છે.

न तथा ह्यघवान् पूयेत तप आदिभिः।

यथा कृष्णार्पितप्राणस्तत्पूरुषनिषेवया।।१६।।

અર્થઃ- હે પરીક્ષિત! ભગવાનને આત્મસમર્પણ કરવાથી અને તેમના ભક્તોનું સેવન કરવાથી પાપી મનુષ્યની જેવી શુદ્ધિ થાય છે તેવી તપસ્યા વગેરે કરવાથી થતી નથી. આ સન્દર્ભનો ખ્યાલ કરી એ તો આપને સમજાશે કે દ્વિતીય શ્લોકમાં કૃષ્ણાર્પિતપ્રાણઃ આ અધિકારીના વિશેષણથી બ્રહ્મસંબંધ કરી લીધો છે જેણે તેવો અર્થ સ્પષ્ટ થાય છે. જેઓના પાપ નિવૃત્ત થઇ ચુક્યા છે તેઓ વડે પોતાનો સ્વામિત્વ નો આરોપણ કરવા પર દોષોની નિવૃત્તિ યુક્ત છે. અહિં તત્પૂરુષનિષેવયા પદ વડે ભગવત્ભક્તોનો સંગ બતાવવામાં આવ્યું છે. માર્ગનો ઉત્કર્ષ બતાવવા માટે ભક્તના સ્વરૂપથી દમ્ભી જીવોનો સંસર્ગનો ત્યાગ કરવો તે પણ સૂચવ્યું છે.

सध्रीचीनो ह्ययं लोके पन्थाः क्षेमोऽकुतोभयः।

सुशीलाः साधवो यत्र नारायणपरायणाः।।१७।।

અર્થ :- સંસારમાં આ ભક્તિનો માર્ગ જ સર્વશ્રેષ્ઠ, ભયરહિત અને કલ્યાનસ્વરૂપ છે; કારણકે આ માર્ગ પર ભગવત્પરાયણ સુશીલ સાધુજનો ચાલે છે. (૬-૧-૧૭)

प्रायश्चित्तानि चीर्णानि नारायणपराङ्मुखम्।

न निःपुनन्ति राजेन्द्र सुराभाण्डमिवापगाः।।१८।।

અર્થઃ- હે પરીક્ષિત! જેમ મદીરાથી ભરેલા ઘડાને નદીઓ પવિત્ર કરી શકતી નથી તેવી જ રીતે મોટાં મોટાં પ્રાયશ્ચિતો વારંવાર કરવા છતાં પણ તેઓ ભગવાનથી વિમુખ મનુષ્યને કરવામાં અસમર્થ છે. (૬-૧-૧૮)

આ શ્લોકમાં બહિર્મુખ જીવો વડે કરવામાં આવતા પ્રાયશ્ચિત્ત વિગેરે કર્મ ફલિત થતાં નથી તે સૂચવ્યું.

सकृन्मनः कृष्णपदारविन्दयोर्निवेशितं तद्गुणरागि यैरिह ।

न ते यमं पाशभृतश्च तद्भटान् स्वप्नेऽपि पश्यन्ति हि चीर्णनिष्कृताः।१९।

અર્થઃ- જેમણે ભગવાનના ગુણોના અનુરાગી એવા પોતાના મનરૂપી મધુકરને ભગવાન શ્રીગોકુલેશનાં ચરણારવિંદના મકરંદ (પુષ્પ-મધુ)નું એકવાર પણ પાન કરાવી લીધું તેમણે બધાં પ્રાયશ્ચિત કરી લીધાં (એમ જાણવું) અને એવા મનુષ્યો સ્વપ્નમાં પણ યમરાજ અને તેમના પાશધારી દૂતોને જોવા પામતા નથી, પછી નરક પામવાની તો વાત જ ક્યાં રહી? (૬-૧-૧૯)

આ શ્લોકમાં જે ભક્તોએ એકવાર પણ ભગવદ્ ચરણારવિન્દમાં મન લગાડી દીધો છે તેઓ કદાપિ યમ અને તેના પાર્શદોના દુઃખને અનુભવતા નથી! જે વાત અજામિલના ઉપાખ્યાનથી સ્પષ્ટ સમજાય છે. તેથી ભગવદ્ ભક્તોનો સંગ દમ્ભી જીવોના સંસર્ગનો ત્યાગ પુષ્ટિભક્તિમાર્ગ છોડી અન્ય સાધનોમાં શ્રદ્ધા ન રાખવી ભગવાનના નામ, સ્વરૂપ, ગુણ, લીલાઓમાં અનુરાગ હોવું આ જ્યારે સહજ રીતે સિદ્ધ થાય ત્યારે **બ્રહ્મસમ્બન્ધકરણાત્સર્વેષાં દેહજીવયોઃ સર્વદોષનિવૃત્તિઃ** આ વાત ફલિત થાય. માત્ર બ્રહ્મસમ્બન્ધ લઈ અને સંસારમાં રચ્યા પચ્યા રહેવાથી કાંઈ નિર્દોષ નથી બની શકતા.

(...ક્રમશઃ)

સંકલનઃ- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

।। મંગલાચરણ ।।

(આચાર્યચરણ[૧], શ્રીગોપીનાથ-શ્રીવિઠ્ઠલનાથ પ્રભુચરણો[૨], ગુરુદેવ[૩], ભાગવતાર્થરૂપ ભગવાન્[૪], સર્વદા સેવ્ય દાદાજી શ્રીગોકુલનાથ પ્રભુચરણ[૫], આપણા ગુરુદ્વાર શ્રીચતુર્થ પીઠ[૬], વર્તમાન્ પીઠાધીશ્વર પૂજ્યચરણ ગુરુદેવ ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રી[૭] અને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને[૮] વન્દન)

ચિન્તા-સન્તાન-હન્તારો યત્-પાદામ્બુજ-રેણવઃ ।।
સ્વીયાનાં તાન્ નિજાચાર્યાન્[૧] પ્રણમામિ મુહુર્મુહુઃ ।। ૧ ।।

યત્[૧] પાદ[૨] અમ્બુજ[૩] રેણવ[૪] : જેના[૧] ચરણ[૨] કમળની[૩] રજકણો[૪]

સ્વીયા[૧]નામ્[૨] : પોતાના[૧] સેવકોની[૨]

ચિંતા[૧] સંતાન[૨] હંતારો[૩] : ચિંતાના[૧] પરિવારોને[૨] નાશ કરે છે[૩]

તાન્[૧] નિજ[૨] આચાર્યાન્[૩] : તે[૧] પોતાના[૨] આચાર્ય[૩] શ્રીમહાપ્રભુજીને

મુહુર્મુહુ:[૧] : વારંવાર[૧]

પ્રણમામિ[૧] : પ્રણામ કરું છુ[૧].

જેમના ચરણકમળની રજ ચિંતાઓની પરંપરાનો નાશ કરનારી છે, તેવા મારા પોતાના આચાર્ય (શ્રીગુરુદેવ શ્રીમહાપ્રભુજી)ને હું વારંવાર પ્રણામ કરું છું.

યદનુગ્રહતો જન્તુ: સર્વદુ:ખાતિગો ભવેત્ ।।

તમહં સર્વદા વન્દે શ્રીમદ્ - વલ્લભ - નન્દનમ્[૨] ।। ૨ ।।

યદ્[૧] અનુગ્રહતો[૨] : જેમની[૧] કૃપાથી[૨]

જંતુ[૧] : નિ:સંધાન જીવ[૧]

સર્વદુ:ખ અતિ ગો[૧] : સર્વ દુ:ખોને ઓળંગી જવા[૧]

ભવેત્ [૧] : (સમર્થ) થાય છે[૧]

શ્રીમદ્વલ્લભનંદનમ્[૧] : તેવા શ્રીમદ્વલ્લભકુમાર શ્રીગોપીનાથજી અને શ્રીગુંસાઇજીને[૧]

અહં[૧] સર્વદા[૨] વંદે[૩] : હું[૧] સદાય[૨] વંદન કરું છું[૩].

જેમની કૃપાથી પ્રાણીમાત્ર સર્વદુ:ખોમાંથી પૂરેપૂરા મુક્ત થાય છે અથવા પ્રાણીમાત્ર ના સર્વ દુ:ખો પૂરેપૂરા દૂર થાય છે તેવા શ્રીમહાપ્રભુજીના આત્મજને હું વંદન કરું છું.

અજ્ઞાન-તિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનાંજન-શલાકયા ।।

ચક્ષુર્ ઉન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમ:[૩] ।। ૩ ।।

યેન[1] : જેણે[1]

અજ્ઞાન[1] તિમિર[2] અંધસ્ય[3] : અજ્ઞાનરૂપી[1] અંધકારમાં[2] અંધ[3] થઇ ગયેલા

જ્ઞાન[1] અંજન[2] : જ્ઞાનરૂપી[1] અંજનની[2]

શલાકયા[1] : સળી વડે[1]

ચક્ષુ:[1] ઉન્મીલિતમ્[2] : નેત્ર[1]ને ખોલી નાખ્યું[2]

તસ્મૈ[1] શ્રીગુરવે[2] નમ:[3] : તે[1] ગુરુદેવને[2] નમસ્કાર[3] હજો

જેઓ જ્ઞાનરૂપી આંજન, કૃપા રૂપી સળી વડે આંજીને આસન રૂપી અંધકારથી અંધ બનેલા જીવોની આંખો ખોલે છે તેવા શ્રીગુરુદેવને વંદન હજો, નમન હજો.

નમામિ હૃદયે શેષે લીલા-ક્ષીરાબ્ધિ-શાયિનમ્ ।।

લક્ષ્મી-સહસ્ત્ર-લીલાભિ: સેવ્યમાનં કલાનિધિમ્ ।। ૪ ।।

હૃદયે[1] શેષે[2] : (મારા) હૃદયરૂપી[1] શેષ[2] પર બિરાજમાન

લીલાક્ષીર્[1] અબ્ધિ[2] શાયિનમ્[3] : લીલારૂપી[1] સેવા ક્ષીરસાગરમાં[2] શયન[3]

લક્ષ્મી સહસ્રલીલાભિ[1] : અનન્ત લક્ષ્મીઓ અનેક લીલાઓ[1] વડે

સેવ્યમાનમ્ : જેની સેવા કરી રહી છે તે.

કલાનિધિમ્ : સમ્પૂર્ણ કલાઓના ભંડાર કરનારા (એવા પ્રભુને)

નમામિ : (હું) નમન (નમસ્કાર) કરું છું.

શ્રીમહાપ્રભુજી આજ્ઞા કરે છે કે, મારું હૃદય શેષનાગજીની શૈયા જેવું છે. એ હૃદય લીલારૂપી ક્ષીરસાગરમાં આવેલું છે. એના ઉપર કલાના નિધિ એવા શ્રીઠાકોરજી બિરાજમાન છે, હજારો લક્ષ્મીરૂપા ગોપીજનો વિવિધ લીલાઓ વડે એ શ્રીઠાકોરજી ની સેવા કરી રહ્યા છે. એવા શ્રીઠાકોરજીને હું નમન કરું છું.

ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ચતુર્ભિશ્ચ ત્રિભિસ્તથા ।।

ષડ્ભિર્વિરાજતે યોડસૌ પંચધા હૃદયે મમ[4] ।। ૫ ।।

યઃ અસૌ : જે આ (પ્રકરણાર્થરૂપ પ્રભુ)

ચતુર્ભિઃચ : દશમસ્કંધના જન્મ પ્રકરણના ચાર અધ્યાય રૂપે

ચતુર્ભિઃ ચ : તામસ પ્રકરણના ચાર (અવાંતર પ્રકરણ) રૂપે એમ

ચતુર્ભિઃ ચ : રાજસ પ્રકરણના ચાર (અવાંતર પ્રકરણ) રૂપે એમ

ત્રિભિ : (સાત્વિક પ્રકરણના) ત્રણ (અવાંતર પ્રકરણ) રૂપે

તથા : અને

ષડ્ભિ : (ગુણ પ્રકરણના) છ અધ્યાય રૂપે

મમ હૃદયે બિરાજતે : મારા હૃદયમાં બિરાજે છે (તે પ્રભુને હું નમસ્કાર કરું છું)

ચાર (દશમ સ્કંધના જન્મ પ્રકરણના ચાર અધ્યાય), ચાર (દશમ સ્કંધના તામસના પ્રકરણો-પ્રમાણ, પ્રમેય, સાધન અને ફલ), ચાર (દશમ સ્કંધના રાજસના ચાર પ્રકરણો-પ્રમાણ, પ્રમેય, સાધન અને ફલ) અને ત્રણ (દશમ સ્કંધના-સાત્વિકના ત્રણ પ્રકરણો-પ્રમેય, સાધન અને ફલ) તથા છ (દશમ સ્કંધ-ગુણ પ્રકરણના છ અધ્યાયો) થી આમ પાંચ પ્રકારે જે મારા હૃદયમાં બિરાજે છે તેમને હું નમન કરું છું.

ગોકુલસ્ય તુ યો ગોપ્તા પુષ્ટિસુપથરક્ષિતા ।।

જનિતા તુર્યવંશસ્ય ગોકુલેશં[૫] નમામિ તમ્ ।। ૬ ।।

ગોકુલસ્ય[૧] તુ[૨] યો[૩] : ગોકુલના[૧] વિશેષ કરીને[૨] જે[૩]

ગોપ્તા : રક્ષણહાર

પુષ્ટિસુપથ : પુષ્ટિરૂપ જે સુન્દર (આત્મકલ્યાણ કરનાર) માર્ગ

રક્ષિતા : રક્ષણહાર

જનિતા[૧] તુર્યવંશસ્ય[૨] : જન્મ દાતા[૧] ચતુર્થ વંશના[૨]

ગોકુલેશં : શ્રીગોકુલનાથ પ્રભુચરણને

નમામિ તં : (હું)નમન કરું છું એવાં

શ્રીગોકુલના રક્ષક, પુષ્ટિરૂપ જે સુન્દર (આત્મકલ્યાણ કરનાર) માર્ગનું રક્ષણ કરનાર અને ચતુર્થવંશના જન્મદાતા એવા શ્રીગોકુલનાથપ્રભુચરણને હુ નમન કરું છું.

શ્રીગોકુલપતેર્ નિત્યં શુભદમાસ્પદં મહત્ ।।

શ્રીવાલ્લભમતે નિષ્ઠં તુર્યપીઠં[૬] વયં નુમઃ ।। ૭ ।।

શ્રીગોકુલપતેઃ[૧] નિત્યં[૨] : શ્રીગોકુલપતિનો[૧] નિત્ય[૨]

શુભદં[૧] આસ્પદં[૨] : કલ્યાણ કરનારું[૧] સ્થાન[૨](આચાર્યગૃહ)

મહત્ : મહાન

શ્રીવાલ્લભમતે[૧] નિષ્ઠં[૨] : શ્રીમહાપ્રભુના માર્ગ પ્રત્યે[૧] સન્નિષ્ઠ[૨] (એવા)

તુર્યપીઠં : (ગુરુદ્વારરૂપ) શ્રીચતુર્થપીઠને

વયં નુમઃ : અમે બધા નમન કરીએ છીએ

શ્રીમહાપ્રભુજીના સિદ્ધાંતોમાંજ નિષ્ઠા રાખનાર, નિત્ય, શુભ (કલ્યાણ) કરનાર અને મહાન એવા શ્રીગોકુલપતિ (શ્રીગોકુલેશ પ્રભુચરણ)ની શ્રીચતુર્થપીઠને અમે નમન કરીએ છીએ.

યસ્ય દર્શનમાત્રેણ ભવેન્નેત્રોત્સવો નૃણામ્ ।।

સદાનન્દ-સ્વરૂપં તમ્ દેવકીનન્દનં નુમઃ ।। ૮ ।।

યસ્ય[૧] દર્શનમાત્રેણ[૨] : જેઓના[૨] દર્શન માત્રથી[૨]

ભવેત્[૧] નેત્રોત્સવો[૨] : થઈ જાય છે[૧] નેત્રોનો ઉત્સવ

નૃણામ્ : જીવાત્માઓના

સદાનન્દ[1] સ્વરૂપં[2] તં[3] : સદાનન્દ[1] સ્વરૂપ[2] એવાં[3]

દેવકીનન્દનં : પૂજ્યચરણ ગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીને

નુમઃ : (અમે) બધા નમન કરીએ છીએ

જેમના દર્શનમાત્રથી સેવકજનોના નેત્રોને ઉત્સવરૂપ અલૌકિક આનંદ અર્થાત્ નેત્રોની સાર્થકતા સિદ્ધ થાય છે એવા સદાનન્દરૂપ પૂજ્યચરણ શ્રીગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીને અમે બધા નમન કરીએ છીએ.

નિસ્સૃત્ય યન્મુખામ્ભોજાદ્ દર્શનં દર્શનં ભવેત્ ।।

પથસન્દર્શકં ભક્ત્યા દેવકીનન્દનં નુમઃ ।। ૯ ।।

નિસ્સૃત્ય[1] યન્[2] : નિસ્સૃત (નિકળી, પ્રવાહિત)[1] થઈ જેઓના[2]

મુખામ્ભોજાત્ : મુખારવિન્દથી

દર્શનં : ભારતીય તત્ત્વચિન્તન, દર્શન શાસ્ત્રના

દર્શનં : દર્શન, સાક્ષાત્કાર

ભવેત્ : થાય છે

પથસન્દર્શકં[1] ભક્ત્યા[2] : (એવા) સન્માર્ગ દેખાડનાર[1] ભક્તિથી, શ્રદ્ધાથી[2]

દેવકીનન્દનં : પૂજ્યચરણ ગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીને

નુમઃ : (અમે) નમન કરીએ છીએ

જેમના મુખારવિંદથી પ્રગટ થયેલ દર્શન શાસ્ત્રના (ભારતીય તત્ત્વચિન્તન) / ભગવદ્શાસ્ત્રો (સ્વમાર્ગીય ગ્રંથો)ની અલૌકિક સુધાનું દર્શન કરવા અર્થાત્ રસપાન કરવા

સેવકજનો ભાગ્યશાળી થયા છે એવા પુષ્ટિભક્તોના સન્માર્ગ દેખાડનાર પૂજ્યચરણ શ્રીગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીને(અમે)નમન કરીએ છીએ.

અવિદ્યારૂપ-સંસારે સુવિદ્યા-પ્રાપકો જનાન્ ।।

દેવકીસુત-પાદાનાં[૭] પાદરેણુર્ પ્રસીદતુ ।। ૧૦ ।।

અવિદ્યારૂપ[1] સંસારે[2] : અવિદ્યારૂપ[1] આ સંસારમાં[2]

સુવિદ્યાપ્રાપકો[1] જનાન્[2] : સુવિદ્યા પ્રાપ્ત કરાવનાર[1] લોકોને[2]

દેવકીસુત[1]-પાદાનાં[2] : પૂજ્યચરણ ગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રી[1]ના ચરણારવિન્દના[2]

પાદરેણુ:[1] પ્રસીદતુ[2] : રજકણો (મારા ઉપર)[1] પ્રસન્ન હોજો[2]

અવિદ્યારૂપ સંસારમાં પડેલા સેવકજનોને (સ્વમાર્ગીય) સુવિદ્યા પ્રાપ્ત કરાવનાર પૂજ્યચરણ શ્રીગુરુદેવ શ્રીદેવકીનન્દનાચાર્યશ્રીની ચરણરેણુ અમારા ઉપર પ્રસન્ન રહો (સદા કૃપા કરો).

બુદ્ધિ-પ્રેરક-કૃષ્ણસ્ય[૮] પાદપદ્મં પ્રસીદતુ ।।

ધ્યાનાઽસમર્થ-જીવાનામસ્માકં સર્વદા સ્વત: ।। ૧૧ ।।

બુદ્ધિપ્રેરક : બુદ્ધિને પ્રેરિત કરનાર

કૃષ્ણસ્ય : ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના

પાદપદ્મં : ચરણકમલો

પ્રસીદતુ : (મારા ઉપર) પ્રસન્ન હોજો

ધ્યાનાઽસમર્થ : તેઓશ્રીનું ધ્યાન કરવામાં અસમર્થ

જીવાનાં : (પામર) જીવોના

અસ્માકં : અમારા જેવા

સર્વદા[1] સ્વત:[2] : સર્વદા[1] પોતે જ[2] (કૃપારૂપ હોજો)

ધ્યાન કરવાને અસમર્થ એવા અમે આ જીવો ઉપર બુદ્ધિને પ્રેરનાર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ નાં ચરણકમલ સ્વત: (આપમેળે) હમેંશાં પ્રસન્ન રહો.

(...ક્રમશ:)

સંકલન: રાજેન્દ્રભાઇ કડકીયા (યુ.એસ.એ)

દંડાકારં લલાટે સ્યાત્

...ગતાંકથી આગળ

અશ્વિન:- પણ મુકુન્દકાકા, આપે જે કહ્યુ, તે પ્રમાણે તો આપણે સૌ શ્રીગોકુલેશ-અનુયાયિ દંડાકાર તિલક તો કરીએ છીએ. આપણને તો શ્રીમહાપ્રભુજીના ગ્રંથનો આધાર પણ માનીએ છીએ કે જ્યાં શ્રીમહાપ્રભુજીએ તત્ત્વાર્થદીપ નિબંધ ગ્રંથમાં ના સ્વરચિત પ્રકાશ નામક ટીકામાં આજ્ઞા કરેલ છે. છતાં અમુક કહેવાતા વિદ્વાનો આવો આક્ષેપ કેમ કરે છે કે આ તિલક નુ કોઇ પ્રમાણ પ્રાપ્ત નથી થતું ?

મુકુન્દદાસ:- વાત તમારી સાચી અશ્વિનભાઇ. પણ જ્યારે હાથી રસ્તે હાલતો હોઇ, ત્યારે કૂતરા તો ભસ્યા કરે, પણ હાથીની શાનને કોઇ આંચ નથી આવતી. દરેક ની વિદ્વત્તા આ પરથી સમજી શકાય કે તે કેટલા વિદ્વાન છે. કારણ કે કોઇ પુસ્તકમાંથી બેઠું ઉતારી ને પોતાના નામે એક અલગ પુસ્તક છપાવી દે, આવુંજ એક પુસ્તક છે, વૈષ્ણવનું કર્તવ્ય, કે જે સન્ ૨૦૩૦ એટલે કે ઇ.વી.૧૯૭૪માં પ્રકાશિત થયું હતું. દુર્ભાગ્યે આ પુસ્તકના લેખકે આપના દ્વારના પરમ વિદ્વાન એવા ગો.વા. બાલમુકુન્દ પુરાણી (ખેડા જિલ્લાનું વિરપૂર ગામ નિવાસી) દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તક દંડાકાર દિવાકર જે સં.૨૦૦૨માં પ્રકાશિત થઇ હતી. જે આ વૈષ્ણવનું કર્તવ્ય ને પ્રકાશિત

થતાં ૨૮ વર્ષ પૂર્વે છપાઇ હતી. એટલે આમના જેવા કહેવાતા વિદ્વાનો કે જે પ.ભ. (પરમ ભ્રામક) છે, તેમની કેટલી વિદ્વત્તા છે, તે પ્રદર્શિત થઇ જાય છે. કે કેટલો ગ્રંથ અભ્યાસ છે, અને શ્રીમહાપ્રભુની આજ્ઞા સાથે ચેડા કરે છે. ચાલો એ વાત જવા દ્યો. આપણે પોતાના વિષય પર આવી જઇએ.

શ્રીમહાપ્રભુજીએ આજ્ઞા કરેલું, શ્રીગુંસાઇજીએ પ્રકાશિત કરેલું - આ દંડાકાર તિલકનું સ્વરૂપ સમજાવીને દેખાડેલું, કે પોતાના લલાટમાં દંડાકાર તિલક થાય, તે તિલક દંડાકાર છે, તે બે રેખાવાળું છે, તે શુભ છે, શાસ્ત્ર સિદ્ધ છે.

ચંદનમાસી:- એટલે એમ કે મુકુન્દભાઇ આપણને એવી પણ આજ્ઞા મળે છે કે *ઊર્ધ્વપુંડ્ર તિલકના મૂળમાં સિંહાસન કરવું, તે ઉપર કમળ મૂકવું, અને મધ્યમાં શ્રીગોપીજનવલ્લભની મુદ્રા કરવી, પછી ચક્રાદિક એ બધું ગોપીચન્દન મૃત્તિકા વડે કરવું, ત્યારેજ સેવા કરવી,* તો પછી આ વચન વડે તો તિલકનાં મૂળમાં સિંહાસન કરવાની વિધિ છે, એટલે દંડાકાર તિલકને નીચેથી જોડવાની વિધિ છે, આજ આવીજ આજ્ઞા ઊર્ધ્વપુણ્ડ્રમાર્તણ્ડ વિગેરે ગ્રંથોમાં આજ્ઞા છે, ઊર્ધ્વપુણ્ડ્રમાટે ગોપીચન્દનથી, બીજા દ્રવ્યો (કુંકુમ વિગેરે) કહેલા હોવાથી, અને મુદ્રાધારણ માટે ફક્ત ગોપીચન્દન વિગેરે (ચરણામૃત) મૃત્તિકાઓ કહેલી હોવાથી તે (મુદ્રા ધારણાદિ) નિત્ય હોવાથી (ગોપીચન્દન ધારણ કરવું નહીં, એ) નિષેધ, ઊર્ધ્વપુણ્ડ્રધારણ કરવા માટે એકલા ગોપીચન્દન વડે ધારણ કરવામાં સમાપ્ત (ચરિતાર્થ) થાય છે તેમ જણાય છે. અર્થાત્ ઊર્ધ્વપુણ્ડ્ર તો ભગવત્પ્રસાદિ કુંકુમવડે જ કરવું, સિંહાસન વિગેરે જે કૈં બીજું કરવાનું હોય તે તમામ ગોપીચન્દન વડે કરવું તેમ એ વચનોનો સાર છે.

મુકુન્દદાસ:- વાત સાચી. તેથી આપણે ત્યાં દંડાકાર તિલકમાં વચમાં ભાગ ખાલી હોય છે, ત્યાં આપણે ગોપીચન્દન કરતાં હોઇએ છીએ. આપણા શ્રીગુરુચરણોનાં શ્રીલલાટે પણ આજ પ્રકારથી દંડાકાર તિલક શોભાયમાન થાય છે, કુંકુમ વડે દંડાકાર તિલક, અને વચમાં ગોપીચન્દન. એકજ દ્રવ્ય વડે તિલકમાં સિંહાસન કરવું, તે તો દંડાકાર તિલક વિધિને હાની છે, તેથી ગોપીચન્દન થી સિંહાસન, વચમાં કરવું. એકજ રેખા

નું બીજારૂપ (વાળવા કે વાંકી કરવા) વડે તે પ્રમાણે પરિણામ કરવાથી, દ્વિરેખ દંડાકારનો ભાવ સિદ્ધ ન થવાથી તે દ્વિરેખ-દંડાકારને પ્રતિપાદન કરનારાં વચનો નો વિરોધ પણ થાય...

...ક્રમશઃ

સંકલનઃ- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

શું આપને લાગે છે કે વિચાર કરવો જોઇએ ?

...ગતાંકથી આગળ

૨૮. શ્રીમહાપ્રભુજી ભક્તિ પ્રકરણના પ્રારંભમાં ગુરુના સ્વરૂપ લક્ષણનો નિર્દેશ કરે છે. જે નિર્દેશ ભક્તિમાર્ગ અને પ્રપત્તિમાર્ગ એટલે શરણમાર્ગના પ્રકરણ માટે પણ વિધાન - આજ્ઞા છે.

कृष्णसेवापरं वीक्ष्य दम्भादिरहितं नरम् ।

श्रीभागवततत्त्वज्ञं भजेज्जिज्ञासादरात् ।।

ઉપર કહેલાં ગુરુના લક્ષણમાં ચાર મુદ્દાઓ આ વિધાનના શબ્દશઃ કહેલાં છે. અને પાંચમો મુદ્દો શ્રીમદ્ વાલ્લભ સંપ્રદાય-પુષ્ટિમાર્ગની પાંચસો વર્ષોથી ચાલી આવેલી પરંપરાથી વેદશાસ્ત્રના નિયમ, તેમજ આધુનિક સ્વતંત્ર ભારતીય સંવિધાન, અને ભારતીય કાયદા (Indian Law) અનુસાર (created by continous ancient practice, a custom created and validated) છે, જે આ પ્રમાણે છે...

ગુરુ-સ્થાને રહેલી વ્યક્તિ ભગવાન શ્રીગોકુલેશની સેવામાં તત્પર-આસક્ત રહેનાર હોવી જોઇએ.

તેઓ દંભ વગેરે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ્, માત્સર્ય વિગેરે અનિષ્ટ કરનાર અવગુણોથી રહિત હોવા જોઇએ.

તેઓ નર હોવા જોઇએ, અર્થાત્ લોક વહેવારની ભાષામાં પુરુષદેહવાળાં હોવા જોઇએ. (આ ત્રીજા નિયમનો સંબંધ સંપ્રદાયના ઈતિહાસ અને પરંપરા મુજબ અનિવાર્ય રીતે પાંચમાં મુદ્દા સાથે જોડાયેલા છે).

તેઓ શ્રીમદ્ ભાગવત્ જે શરણમાર્ગ અને ભક્તિમાર્ગનું સર્વશ્રેષ્ઠ અને સર્વપ્રધાન શાસ્ત્ર છે તેના તત્વને જાણનારા એટલે કે તેના મર્મજ્ઞ હોવા જોઇએ.

તેઓ શ્રીમહાપ્રભુજીના શ્રીમદ્વલ્લભ સંપ્રદાયમાં-પુષ્ટિમાર્ગમાં શાસ્ત્ર અને પરંપરાના નિયમાનુસાર, યોગ્ય નિર્દેશ કરવામાં આવેલા યોગ્ય બ્રાહ્મણ પરિવારની કન્યા અને શ્રીવલ્લભવંશજ યુવક-કુમારના શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી સ્વીકૃત વૈવાહિક વિધાનથી ગૃહસ્થના પરિણામે જન્મેલા નર બાલક (પુરુષ દેહ) જ સદ્ગુણ પ્રાપ્ત કરી-ઉપર દર્શાવેલી ક્રમ સંખ્યા ૧,૨,૪ની અપેક્ષીત યોગ્યતા મેળવી આપણા સંપ્રદાયમાં દ્વારભૂત ગુરુ થવા માટે યોગ્ય બને છે. આ મુદ્દાની સિદ્ધિ શાસ્ત્રોમાં જણાવેલા અનુક્ત સિદ્ધ ન્યાય (નિયમ) વડે સહજ સિદ્ધ છે. તે બધાજ શાસ્ત્રકારો તેમજ શાસ્ત્રાર્થ કરનારા સમસ્ત વાદી પ્રતિવાદીઓ આ અનુક્તસિદ્ધ નિયમને સ્વીકારે છે. અનુક્તસિદ્ધ નિયમનો અર્થ એવો થાય છે કે જે વાત શબ્દોથી કહેવાયેલી ના હોય છતાં પ્રચલિત સર્વમાન્ય પરંપરાના આધારે પ્રામાણિકતાથી સમજાઇ જતી હોય, તેવા તથ્યને અનુક્તસિદ્ધ કહેવાય છે.

स च दुर्लभ इति। तेनापि वक्तव्यं प्रकारमाह-

तद्भावे स्वयं वाऽपि मूर्तिं कृत्या हरेः क्वचित् ।

परिचर्या सदा कुर्यात् तद्रुपं तत्र च स्थितम् ।। निबंध २-२२८

તેવા ગુરુ દુર્લભ છે. (ગુરુના લક્ષણમાં દર્શાવેલા બધા ગુણોનો પૂર્ણ પરિપાક મળવો વર્તમાન સમયમાં મુશ્કેલ હોવાથી)

पूर्व **श्रीकृष्णज्ञानद्** इति यदुक्तं तद्वेतभूतन्नामाहु**र्गुरु**रिति । यो यन्मार्गीयोपदेष्टा यन्मार्गीयफलदाता च स तस्मिन्मार्गे **गुरु**र्भवति यथा कपिलादयः, तथा शुद्धपुष्टिमार्गोपदेष्टृत्वं तन्मार्गीयफलदातृत्व**ञ्चाचार्यणामेव** नान्येषामपितिज्ञापनोयोक्तं **गुरु**रीति।

શ્રીગોકુલેશ વાક્સુધા પાન.૩૮ (સંસ્કૃત), પાન.૩૯(ગુજરાતી) – પહેલા **શ્રીકૃષ્ણ જ્ઞાનદ** એ નામ કહ્યુ, તેના કારણરૂપ નામ, **ગુરુ** કહે છે, જે જે માર્ગનો ઉપદેશ કર નાર અને જે માર્ગનું ફલ આપનાર હોય, તે તે માર્ગનો **ગુરુ** છે. જેમ કે કપિલ વિગેરે. તેવી રીતે શુદ્ધ પુષ્ટિમાર્ગનો ઉપદેશ કરનાર અને તે માર્ગનું ફલ આપનાર આચાર્યશ્રી જ છે બીજા નથી એમ પણ જણાવવા ગુરુ એ નામ કહેલું છે.

तत्राप्यङ्कुरस्य द्दढत्वेऽस्मिन् मार्गे पूर्वोक्तरीत्या द्दढं सर्वोत्तमत्वंभावं प्रवेशश्च। द्वारभूतगुरुद्वारा शरणागतिः। ततः सतां द्वारभूतगुरोर्वा संगेन शिक्षया वा श्रीमदाचार्यचरणेषु भगवदभेदबुद्धिः। सर्वोत्तमादिभिस्तद्भजनम् । तत एतन्मार्गीयसंगे पूर्वोक्तरीत्या भगवद्भजनम्, ग्रंथावलोकनश्रवणादिना च तत्तत्प्रतिबंधनिवृतौ दोषनिवृत्तिः। सेवोपयोगिगुणोपचयश्च।

શ્રીપ્રભુએ કરેલા વરણરૂપ કૃપાના અંકુરમાં જ્યારે જાગૃતિ આવે ત્યારે પુષ્ટિમાર્ગમાં રૂચિ થાય છે. ત્યારે જ આ માર્ગમાં પ્રવેશ પ્રાપ્ત કરવાની કામના જાગે છે. આ રીતે અંકુરિત થયેલા આ બીજભાવ વધુ દ્દઢ થતાં આવા જીવ (મનુષ્ય)ની દ્દષ્ટિમાં પુષ્ટિમાર્ગ માટે સર્વોત્તમપણાનો ભાવ જાગૃત થાય છે. તેમજ દ્વારભૂત ગુરુ થકી શરણાગતિ સિદ્ધ થતાં પ્રવેશ પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યાર બાદ ઉત્તમકોટિના સત્પુરુષ વૈષ્ણવના સંગથી અથવા દ્વારભૂત ગુરુના ઉપદેશથી મહાપ્રભુ શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યચરણ અને ભગવાન શ્રીગોકુલેશમાં અભેદ બુદ્ધિ થાય છે. ત્યારે એ જીવ સર્વોત્તમ વિગેરે (નામ, રૂપ, ગુણાત્મક) સ્તોત્રો વડે શ્રીમહાપ્રભુજીનું ભજન કરે છે. ત્યાર બાદ આ માર્ગના સંઘથી ભગવદભજનમાં પ્રવૃત્ત થાય છે. અને માર્ગીય ગ્રંથોના અવલોકન તેમજ શ્રવણ વગેરેથી તેના તે તે પ્રતિબંધો દૂર થાય છે. પ્રતિબંધ

દૂર થતાં આવા જીવ દોષોથી નિવૃત્તિ મેળવે છે, અને તેને સેવામાં ઉપયોગી ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે.

(તત્ત્વાર્થદીપ નિબંધ ૨/ ૨૫૫-૨૫૬ શ્લોક પર શ્રીપુરુષોત્તમચરણનો આવરણ ભંગ)

શ્રીમહાપ્રભુજીના નિર્દેશાનુસાર તેમજ સર્વદા સેવ્ય દાદાજી શ્રીગોકુલનાથ પ્રભુચરણના ઉપર દર્શાવેલા વચનોથી અને પુષ્ટિમાર્ગના સિદ્ધાંતનું સ્વરૂપ દેખાડનાર સૂર્યરૂપ શ્રીપુરુષોત્તમજીના વચનાનુસાર વ્યવસ્થિત વિચાર કરતા સહજપણે સમજાશે કે સંપ્રદાયના નિયમાનુસાર શ્રીમહાપ્રભુજી, ઉભય શ્રીપ્રભુચરણ, અને શ્રીવિઠ્ઠલનાથ પ્રભુચરણના અલૌકિક સપ્તાત્મજ શ્રીસપ્તાચાર્ય સુધીજ પુરુષોત્તમ અભિન્ન ગુરુની સ્થિતિ બતાવવામાં આવી છે. તે પછી સિદ્ધાંત, નિયમ અને પરંપરા અનુસાર દીક્ષા અને ઉપદેશ આપનાર ગુરુ સ્થાને બીરાજતા માર્ગ બતાવનાર પૂજ્યચરણોને *દ્વારભૂત ગુરુ* ની રીતેજ ગણવામાં આવ્યા છે.

વ્યવહારીક શબ્દોમાં આ વાતને સમજવા માંગીએ તો પરંપરાનુસાર ચાલતી આવેલી વ્યવસ્થાની દૃષ્ટિએ સપ્તાચાર્ય ગૃહ અને તે તે ઘરની વિભક્ત થયેલી શાખા, ઉપશાખાઓમાં નિયમાનુસાર, ગુરુના લક્ષણ પ્રમાણે ન્યુનતમ યોગ્યતા ધરાવનાર જે સમાદરણીય વ્યક્તિ તે મુખ્ય સ્થાન અથવા શાખા પ્રશાખાના ભેદથી ગુરુસ્થાને બીરાજેલી હોય તે વ્યક્તિજ દીક્ષા અને ઉપદેશ આપવાનો અધિકાર ધરાવે છે કારણકે ત્યાં જ દ્વારભૂત ગુરુપણું છે.

(…ક્રમશઃ)

સંકલનઃ- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

સેવક-વૈષ્ણવો માટે પોતાના શ્રીગુરુદ્વાર-શ્રીગુરુદેવ પ્રતિ સામાન્ય વ્યવહાર

કંઠી ક્યારે બદલવી ? :-

શાસ્ત્ર અનુસાર વૈશ્યે પંદર રાત્રિના મૃત્યુસૂતક અને પંદર રાત્રિના જન્મસૂતક (વર્ધી/પીંડરૂ) સમાપ્ત થયા પછી સોળમા દિવસે વ્રત કરવું અને સત્તરમા દિવસે સ્નાનાદિથી શુદ્ધ થઇ નવી પ્રસાદી કંઠી ધારણ કરવી.

વિશેષમાં મડદાનું દર્શન તથા સ્પર્શ થાય ત્યારે, રજસ્વલાએ ચાર દિવસો સમાપ્ત થયા પછી પાંચમા દિવસે, સૂર્ય-ચન્દ્રના ગ્રહણમોક્ષ પછી, પ્રસૂતા સ્ત્રીએ પ્રસૂતિના નિયત દિવસો સમાપ્ત થયા પછી નવી કંઠી ધારણ કરવી.

નવી કંઠી ધારણ કર્યા પછી જ, જૂની કંઠી ગળામાંથી ઉતારવી. ગળામાંથી ઉતારેલી જૂની કંઠી ગમે ત્યાં ફેંકવી નહીં તેમજ તેને ફરીથી ઉપયોગમાં લેવી નહીં, પરંતુ જળાશયમાં પધરાવવી.

કંઠીદીક્ષા લેનાર વૈષ્ણવનું કર્તવ્ય :-

કંઠીદીક્ષા લેનાર વૈષ્ણવે સ્નાનાદિથી શુદ્ધ થઇ, ધોએલા શુદ્ધ વસ્ત્રો પહેરી, ચરણામૃત અને તિલક કરી, સ્વચ્છ જગાએ આસન પર બેસી સાંપ્રદાયિક સ્તોત્રપાઠ -મંગલાચરણ, શ્રીસર્વોત્તમસ્તોત્ર, શ્રીનામરત્નાખ્યસ્તોત્ર, શ્રીગોકુલેશ અષ્ટોત્તરશત નામાવલી, શ્રીયમુનાષ્ટક, કૃષ્ણાશ્રય આદિનો શ્રદ્ધાપૂર્વક શુદ્ધ ઉચ્ચારથી અર્થના અનુસંધાનપૂર્વક પાઠ કરવા.

સર્વોત્તમસ્તોત્ર પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવની ગાયત્રી છે. તેનો નિત્ય પાઠ-જપ એકાગ્રમ નથી તથા વિશુદ્ધ બુદ્ધિથી કરવો. તેનાથી સઘળા પ્રતિબંધો નિવૃત્ત થાય છે. (શ્રીગોકુલેશપ્રભુના વચનામૃત - ૧૨)

તદુપરાંત ષોડશગ્રંથો, શ્રીપુરુષોત્તમસહસ્રનામ સ્તોત્ર, ત્રિવિધલીલાનામાવલી, વલ્લભાખ્યાન, મૂલ-પુરુષ, શ્રીયમુનાજીના ૪૧ પદો વગેરે પણ સમયની અનુકૂળતા હોય તો અવશ્ય કરવા.

જો **સ્વગૃહે** શ્રીપ્રભુ બિરાજતા હોય તો માત્ર કંઠીદીક્ષા લેનાર વૈષ્ણવ બહારની બધીજ ટહેલ કરી શકે છે,

...ક્રમશઃ

સંકલનઃ- રાજેન્દ્રભાઇ કડકીયા (યુ.એસ.એ.)

શ્રીચતુર્થકુમાર શ્રીગોકુલેશપ્રભુ વ્યક્ત બત્રિસ લક્ષણ

દ્વાદશમો લક્ષણ - સેવા કરવાની સમજ.

અબ દ્વાદશમો લક્ષણ કહેત હેઃ- સો શ્રીમહાપ્રભુ (શ્રીગોકુલેશ પ્રભુ) કહેત હે જો વૈષ્ણવ હોઇ, તાકો એસે ચાહિયે, જો સેવા અપને ઘર કરે, ઔર કે ઘર અપની સેવા ન પધરાવે. આપ ઓરકો ભોગ સમર્પિત ન કરે. ઓરકે શ્રીઠાકોરજીકો અબિપ્રાથ ન કરે. ઔર કાહુકો આગે સેવા ન કરની. જો શ્રીમહાપ્રભુજીકે ચરિત્ર અવૈષ્ણવ હોય તાસો ન કહે. અપનો મંત્ર કાહુ કે આગે પ્રકાસ ન કરે. ઓર કે ઘેર સેવા આપું કરે તો વાકો ફલ જાકે ઘર સેવા કરે તાકો હોત હે; એસો પ્રકાર હે. ૧૨

।। ઈતિ શ્રી દ્વાદશમો લક્ષણ સંપૂર્ણમ્ ।।

સંકલનઃ- દાસ ગોપાલ, જૈ જૈ શ્રીગોકુલેશ પરિવાર, વડોદરા

આશ્રયકો પદ

રાગ બિહાગ

રે મન ચિંતા ન કર પેટકી ।।

હલન ચલન યામેં કછુ નાહિન કલમ લિખીજો કેટડી ।। ૧ ।।

જીવજંતું જેતે જલથલકે તિન નિધિ કહા સમેટકી ।।

સમે પાએ સબહિનકૂં પહુઁચે કહા બાડ કહા બેટકી ।। ૨ ।।

જાકો જિતનો લિખ્યો વિધાતા તાકો પહુઁદે તેટકી ।।

સૂરદદાસ તાહે ક્યોં ન સુમરે જો હૈ એસૈ ચેટકી ।। ૩ ।।

।। શ્રીગોકુલેશો જયતિ ।।

હોરી / ડોલોત્સવ

વસંત પંચમી આવે એટલે વાતાવરણમાં જાણે કઇક નવીનતા આવી જાય છે. કુદરત પોતાના સૌંદર્યને સોળે કળાએ ખિલી ઉઠે છે. નવીન કૂંપળો આવે, નવા નવા ફૂલો ઉગે, અને ચારે બાજું એક અલૌકિક સૌન્દર્ય. અને પછી શરુ થાય છે, વસંત ઘમાર. ફાગણ આવે એટલે ફાગ ખેલાય, હોરીના રસિયા ગવાય. અને પછી જ્યારે ફાગણ વદ એકમ આવે એટલે ડોલોત્સવ. ડોલોત્સવ ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય તે દિવસે થાય. ડોલોત્સવની રીત શ્રીગુરુચરણે આજ્ઞા પ્રમાણે કરવી.

ચાલો આપણે ધોળ-પદનો લાભ લઇએ.

રાગ ધનાશ્રી

શ્રીગોકુલ આનંદ મઇ, આનંદ અપાર,

શ્રીવલ્લભ ખેલે ફાગ, અંગો અંગ આનંદ મઇ આનંદ અપાર,

નર નારી આયે સબે આનંદ અપાર, સબહીન બાઢ્યો અનુરાગ, અંગ.૧

યુવતી યુથ ઠાડે ભયે, આનંદ. પ્રફુલ્લિત નિરખે રૂપ, અંગ.

શ્રીઅંગ કાંતિ શોભાઅતિ, આનંદ. રસ ભરે રસીક સ્વરૂપ, અંગ. ૨

શ્રીમુખચંદ્ર શિતલ કરે, આનંદ. ઓર હૃદે કુમુદ ફૂલ, અંગ.

નેત્ર વિશાલસું ચિત હરે. આનંદ. ઓર નહીં સમતૂલ, અંગ. ૩

શ્રીઅંગ અનુપમ માધુરી, આનંદ. ભક્ત પીવત ન અઘાત. અંગ.

વાગો ધર્યો શ્વેત અતિ બન્યો, આનંદ. નખસિખ સજી રસ રાય, અંગ. ૪

એસે બિરાજે શ્રીમહાપ્રભુ, આનંદ. મધ્ય નાયક સંગ સોહે, અંગ.

સુંદરી ઘેરે ચહું દિસા, આનંદ. એક એક મન મોહે, અંગ. ૫

ખેલન આઇ પિયા સંગ, આનંદ. મધુરે ગાવે ઘમાર, અંગ.

બાજે બજાવે છંદસો, આનંદ. નાચત સબે સકુમારિ, અંગ. ૬

કેસર અરગજા ઘોરિ કે, આનંદ. ભરે શ્રીવલ્લભલાલ, અંગ.

પિચકાઇ લે કનકકી, આનંદ. છિરકત તકિ તકિ બાલ, અંગ. ૭

અબીર ઉડાવે રંગ રંગ, આનંદ. અપને અપને ભાય, અંગ.

રંગ રંગ રંગ વ્યે રહ્યો, આનંદ. શ્રીબેઠકે સોહાય, અંગ. ૮

થકિત ભયે સબ દેખિકે, આનંદ. શ્રીવલ્લભછબિ ઉર લાય, અંગ.

ખેલત પરસ્પર ઇહી વિધિ, આનંદ. શોભા કહીય ન જાય, અંગ. ૯

લીલા પરમ રસાલકી, આનંદ. શ્રીગોકુલેશ રંગ રેલ, અંગ.

વલ્લભદાસકે ચિત્તકો, આનંદ. ઉપજી સુખકી વેલ, અંગ અંગ

આનંદ મઇ આનંદ અપાર. ૧૦

હોરીકે રસિયાકી જય. શ્રીગોકુલનાથકી જય.